3.Karpushyna, O. V. (2019). Osoblyvosti psykholohichnoho suprovodu pidlitkiv z ozhyrinniam [Features of psychological support for adolescents with obesity]. Aktualni problemy psykholohii, 11(12), 110–118.

4.Raievskyi, R. T., & Kuznetsova, O. P. (2020). Profilaktyka ozhyrinnia u ditei i pidlitkiv zasobamy fizychnoi kultury [Prevention of obesity in children and adolescents by means of physical culture]. Zbirnyk naukovykh prats KhDAFK, 2, 74–80.

5.Romanchuk, O. V. (2023). Otsinka efektyvnosti prohram fizychnoi aktyvnosti pry ozhyrinni pidlitkiv [Evaluation of the effectiveness of physical activity programs for adolescent obesity]. Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu, 2, 78–85.

6.Smirnova, N. H. (2020). Suchasni pidkhody do fizychnoi reabilitatsii pry ozhyrinni [Modern approaches to physical rehabilitation in obesity]. Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu, 2, 60–64.

7.Fedorenko, O. I., & Zinchenko, I. V. (2019). Vplyv kompleksnoi fizkulturno-ozdorovchoi prohramy na masu tila ta fizychnu pratsezdatnist pidlitkiv iz nadmirnoiu masoiu tila [Effect of a comprehensive physical health program on body weight and physical performance of overweight adolescents]. Moloda sportyvna nauka Ukrainy, 3, 145–150.

8.Gidding, J. C. (2017). Physical activity for obese youth: A review of the evidence. Pediatric Exercise Science, 29(4), 509–517. https://doi.org/10.1123/pes.2016-0178

9.Hales, D. S. (2019). Fitness centers as a setting for adolescent weight management. Journal of Adolescent Health, 64(5), 556–562. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2018.12.014

10. Horeis, T. A. (2018). The role of exercise in the treatment of pediatric obesity. Current Opinion in Pediatrics, 30(6), 835–841.

11. Sallis, P. S. (2020). Motivation for physical activity in adolescents: A systematic review. International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 17(1), 1–15. https://doi.org/10.1186/s12966-020-00956.

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.11(198).27

Мирошніченко В.О.
Ph.D, доктор філософії, доцент
доцент кафедри фізичної культури і спорту
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6561-3869
Крупко Н.В.
старший викладач кафедри фізичної культури і спорту
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
ORCID: https://orcid.org/0009-0008-5987-4251
Цибровський А.І.
викладач кафедри фізичної культури і спорту
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5715-9077

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ ЧЕРЕЗ АДАПТИВНИЙ СПОРТ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

У статті розглядається міжнародний досвід соціальної інклюзії через адаптивний спорт у вищій освіті та обґрунтовується експериментальний підхід до його адаптації в українських ЗВО на прикладі Національного університету біоресурсів і природокористування України. Проведено аналіз зарубіжних моделей, вітчизняної практики та оцінку потреб студентів і викладачів через анкетування та інтерв'ю. Розроблено пілотну програму адаптивного спорту, інтегровану у позанавчальний процес, та оцінено її ефективність за фізичними, соціальними та психологічними показниками. Результати підтвердили позитивний вплив на соціальну інтеграцію, мотивацію та інклюзивне середовище. Рекомендовано масштабування програми в інших ЗВО.

Ключові слова: *адаптивний спорт, соціальна інклюзія, соціальна інтеграція, студенти з особливими потребами.*

Myroshnichenko Vitalii, Krupko Nataliia, Tsybrovskyi Artem. International Experience of Social Inclusion through Adaptive Sport in Higher Education. *The article presents the results of a study on the adaptation of international models of social inclusion through adaptive sport in higher education and the development of an experimental approach for Ukrainian universities, exemplified by the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. The purpose of the research was to investigate the impact of a pilot adaptive sport program on students' physical, social, and psychological indicators and to explore strategies for integrating inclusive sport practices into extracurricular university activities. The study involved 40 participants, including students with disabilities and their peers, as well as teaching staff. A mixed-methods approach was applied, including literature review, comparative analysis of international and domestic adaptive sport practices, surveys and interviews, experimental implementation of a 15-week pilot program, and statistical analysis.*

The pilot program incorporated integrated activities such as sitting volleyball, boccia, table tennis, and aerobics, combining students with and without disabilities in team-based sessions. Results indicated significant improvements in students' physical fitness (from 60% to 80%), social integration (from 55% to 78%), self-esteem and confidence (from 50% to 72%), and motivation to participate in adaptive sport activities (from 65% to 85%). Teaching staff demonstrated increased readiness and competence to conduct adaptive sessions (from 60% to 90%). Qualitative observations confirmed the enhancement of an inclusive university environment, mutual support, and teamwork skills.

The findings demonstrate the effectiveness of adapting international inclusive sport models to the Ukrainian higher education context and support the feasibility of scaling such programs across other universities.

Key words: *adaptive sport, social inclusion, social integration, students with disabilities.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному світі проблема соціальної інклюзії набуває особливого значення у сфері вищої освіти, адже університети виступають важливим середовищем формування соціальних компетентностей, громадянської відповідальності та особистісного розвитку молоді. Одним із дієвих механізмів забезпечення інклюзивного освітнього простору є адаптивний спорт, що створює умови для рівної участі студентів з інвалідністю та особливими потребами у навчальній і позанавчальній діяльності.

Водночас в Україні досвід використання адаптивного спорту у вищій школі ще перебуває на етапі становлення й потребує наукового узагальнення та практичного впровадження. У цьому контексті вивчення міжнародних підходів до інтеграції адаптивного спорту у систему вищої освіти набуває особливої актуальності. Це дозволяє не лише виявити ефективні моделі інклюзивних практик, але й адаптувати їх до умов українських закладів вищої освіти.

З наукової точки зору, дослідження сприяє розвитку теоретико-методологічних основ соціальної інклюзії та спортивної педагогіки у студентському середовищі. З практичної – воно має важливе значення для формування рекомендацій щодо удосконалення освітніх програм, організації спортивно-масової роботи та створення рівних можливостей для всіх студентів у вищій освіті України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових публікаціях зростає інтерес до ролі адаптивного спорту у забезпеченні соціальної інклюзії. Огляд досліджень свідчить, що участь у програмах адаптивного спорту сприяє підвищенню рівня фізичної активності, соціальної взаємодії та психоемоційного благополуччя студентів з інвалідністю, проте підходи до розуміння поняття «інклюзія» у спорті залишаються різними [9, 11, 14].

Університетські практики, зокрема досвід City University of New York (CUNY), демонструють, що організація адаптивних секцій і команд може бути ефективним механізмом формування інклюзивного середовища [6]. Аналогічні дослідження у США та Канаді показують, що студенти, які залучені до таких програм, мають вищий рівень соціальної інтеграції та позитивнішу динаміку психосоціальних показників [4, 8].

Водночас у літературі відзначається низка бар'єрів для ефективного функціонування програм: брак фінансування, відсутність спеціально підготовлених кадрів, низька поінформованість студентства, обмеженість інфраструктури [5, 12]. Ці проблеми характерні і для українського контексту, де наявні переважно методичні та навчальні напрацювання [1, 2], але ще бракує системних емпіричних досліджень у сфері вищої освіти.

Вітчизняні кваліфікаційні роботи [3] окреслюють організаційно-методичні засади волонтерської діяльності в адаптивному спорті, проте залишаються локальними за масштабом. Таким чином, наукова проблема полягає у відсутності комплексних досліджень, що поєднують міжнародний досвід та апробацію його моделей у вітчизняних університетах, а адаптивний спорт має значний потенціал для просування соціальної інклюзії у вищій освіті.

Формулювання мети дослідження. Метою дослідження було вивчення зарубіжних моделей соціальної інклюзії через адаптивний спорт та створення експериментального підходу до їх адаптації у навчально-виховному процесі студентів вітчизняних ЗВО.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного та експериментального дослідження із зазначенням методів дослідження. Дослідження проводилося на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України, де брали участь студенти з інвалідністю та особливими освітніми потребами (n=20), а також загальна студентська й викладацька спільнота (n=20), залучена до адаптивних програм.

Предметом дослідження виступили міжнародний досвід соціальної інклюзії та процеси впливу на соціальну інклюзію через впровадження адаптивного спорту у навчально-виховний процес українських студентів.

Серед методів дослідження використовувалися аналіз науково-методичної літератури та досвіду зарубіжних університетів для виявлення ефективних моделей адаптивного спорту; аналіз вітчизняних практик для визначення успіху та бар'єрів впровадження адаптивних програм; анкетування студентів та викладачів для оцінки потреб, зацікавленості та очікуваних ефектів від участі у адаптивному спорті; експериментальна апробація розробленого підходу (створення пілотної програми адаптивного спорту та спостереження за її впливом на соціальну інтеграцію студентів); статистична обробка даних.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз міжнародних моделей соціальної інклюзії через адаптивний спорт у вищій освіті показав важливість інтегрованих занять студентів з інвалідністю та без інвалідності, спеціалізованих клубів та факультативних програм, програм наставництва та волонтерської підтримки [7, 10, 13]. Усі моделі (табл. 1) демонструють позитивний вплив на фізичну підготовку, самоповагу та соціальну інтеграцію студентів, однак їх впровадження потребує системного підходу, адаптації до ресурсів конкретного університету та залучення наставників для інтегрованих занять.

Таблиця 1

Аналіз міжнародних моделей соціальної інклюзії через адаптивний спорт у ЗВО

№ з/п	Країна	Назва програми	Ключові елементи	Основні ефекти
1	США, CUNY	Adaptive & Inclusive Sports Program	- Доступна інфраструктура для студентів з інвалідністю - Кваліфіковані викладачі та волонтери - Партнерство зі спортивними організаціями - Інтеграція у позанавчальну діяльність	- Підвищення соціальної взаємодії - Позитивні зміни у ставленні студентів до однокурсників з інвалідністю - Зростання зацікавленості у спорті
2	США, Seton Hall University	Adaptive College Athletics	- Модульна структура занять - Включення у внутрішньо-університетські змагання - Наставництво та підтримка волонтерів	- Покращення психосоціальної адаптації - Розвиток лідерських та комунікативних навичок
3	Канада, University of British Columbia	Inclusive Recreation Program	- Спортивні клуби для студентів з інвалідністю - Навчальні семінари для персоналу - Партнерство з місцевими реабілітаційними центрами	- Зміцнення почуття спільності - Підвищення фізичної активності та самостійності студентів
4	Велика Британія, University of Birmingham	Disability Sport Integration	- Інклюзивні фізкультурні заняття - Використання адаптивного обладнання - Розвиток навичок самоуправління та соціальної взаємодії	- Зростання соціальної інтеграції - Покращення психологічного стану та мотивації до навчання
5	Німеччина, Technical University Munich	Paralympic Campus Program	- Спортивні секції та клуби - Академічна підтримка учасників - Волонтерська підтримка студентів	- Підвищення академічної успішності - Розвиток інклюзивної культури університету
6	Швеція, Lund University	Adaptive Sport for Social Inclusion	- Інклюзивні спортивні події та турніри - Залучення громадських організацій - Навчання студентів-асистентів	- Розвиток командної взаємодії - Зменшення соціальних бар'єрів
7	Австралія,University of Sydney	Inclusive Sport Pathways	- Вибір різних видів адаптивного спорту - Наставництво та індивідуальні програми - Моніторинг прогресу та соціальної інтеграції	- Підвищення соціальної участі та мотивації - Розвиток навичок самостійного управління здоров'ям
8	Університети країн ЄС	European University Inclusive Sports Programs	- Стандартизація підходів до адаптивного спорту - Інтернаціональні обміни та семінари - Включення адаптивного спорту у студентські клуби	- Формування єдиного інклюзивного підходу - Підвищення обізнаності про права студентів з інвалідністю

Аналіз практик адаптивного спорту у вітчизняних ЗВО показав, що більшість університетів перебувають на етапі епізодичних заходів (спортивні свята, «Ігри героїв», інклюзивні змагання), які мають переважно символічний і соціалізаційний характер. Лише окремі заклади (НУФВСУ, ЛДУФК ім. І. Боберського) впроваджують системні навчальні та факультативні програми, що включають тренування з паралімпійських видів спорту та науково-методичний супровід. У більшості університетів відсутні стабільні клубні структури та регулярні секційні заняття, а рівень залучення студентів з інвалідністю значною мірою залежить від ініціативи окремих кафедр чи викладачів.

За результатами проведеного анкетування серед студентів та викладачів були визначені ключові потреби, рівень зацікавленості та очікувані ефекти від участі у програмах адаптивного спорту (Рис. 1).

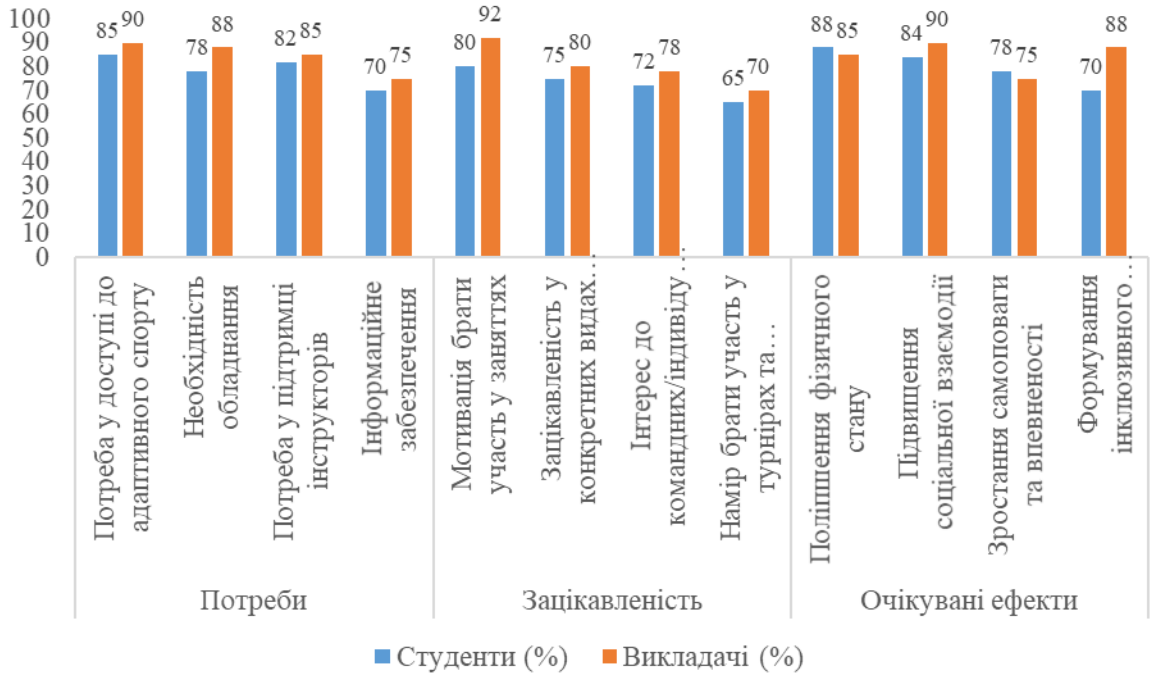

Рис. 1. Результати анкетування щодо адаптивного спорту, (%)

Спостерігається високий рівень зацікавленості у впровадженні адаптивного спорту: понад 80% респондентів вважають такі заняття необхідними, очікують покращення фізичного стану, соціальної взаємодії та підвищення самоповаги. Водночас більшість (понад 75%) наголошують на потребі у спеціально адаптованому обладнанні, кваліфікованій підтримці інструкторів і створенні належних організаційних умов. Хоча студенти та викладачі демонструють високу мотивацію до участі у заняттях і готовність інтегрувати їх у навчально-виховний процес, нижчий рівень готовності до турнірів і соціальних заходів вказує на потребу в додаткових мотиваційних та організаційних стимулах.

Отримані дані від проведених аналізів та анкетування обґрунтували потребу у створенні пілотної програми адаптивного спорту, яка у НУБіП України була розроблена на основі зарубіжного досвіду соціальної інклюзії через інтегровані заняття адаптивним спортом та командну взаємодію з наставництвом викладачів і студентів спеціальності А7 «Фізична культура і спорт». Програма, тривалістю 15 тижнів, включала волейбол сидячи, боччу, аеробіку та настільний теніс і реалізовувалася у позанавчальний час. Програма поєднувала спільні заняття студентів з інвалідністю та їхніх однокурсників, системний моніторинг фізичних, соціальних і психологічних ефектів, що забезпечило експериментальний підхід до інтеграції адаптивного спорту в університетське середовище та можливість подальшого масштабування програми. (табл. 2).

Таблиця 2

Результати оцінки ефективності пілотної програми адаптивного спорту для соціальної інклюзії студентів (n=20)

№ з/п	Напрям оцінки	До програми	Після програми	Якісні показники
1	Фізичний розвиток студентів	60% середній рівень	80% середній/високий рівень	Студенти відзначають покращення фізичної форми; легше виконують базові вправи
2	Соціальна інтеграція студентів	55% високий рівень взаємодії	78% високий рівень взаємодії	Зростання співпраці між студентами з інвалідністю та без інвалідності; активна участь у командних іграх
3	Самоповага та впевненість	50% позитивний рівень	72% позитивний рівень	Студенти повідомляють про відчуття більшої впевненості у собі та своїх можливостях
4	Мотивація	65% зацікавленість	85% зацікавленість	Студенти проявляють бажання продовжувати заняття та залучати інших
5	Готовність викладачів	60% готовність	90% готовність	Викладачі відзначають підвищення компетентності та позитивний досвід інтеграції
6	Регулярність відвідування занять	55% стабільна відвідуваність	80% стабільна відвідуваність	Збільшення залучення студентів, зменшення пропусків через зацікавленість і соціальну взаємодію

Оцінка ефективності пілотної програми адаптивного спорту у НУБіП України засвідчила суттєві позитивні зрушення: рівень фізичного розвитку студентів зріс із 60% до 80%, соціальної інтеграції – із 55% до 78%, а самоповага та впевненість – із 50% до 72%, що супроводжувалося зростанням мотивації до занять і регулярності їх відвідування. Викладачі продемонстрували підвищення готовності та компетентності у проведенні занять (із 60% до 90%), а якісні дані підтвердили формування інклюзивного середовища, командної взаємодії та взаємної підтримки. Отримані результати доводять ефективність адаптації зарубіжних моделей соціальної інклюзії до умов українського університету та свідчать про доцільність масштабування програми у практику інших ЗВО.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження підтвердило, що адаптивний спорт є ефективним інструментом соціальної інклюзії у вищій освіті. Аналіз міжнародного досвіду показав наявність різноманітних моделей інтеграції студентів з інвалідністю у спортивне та освітнє середовище, які забезпечують позитивні фізичні, соціальні та психологічні ефекти. Впровадження пілотної програми у НУБіП України продемонструвало зростання рівня фізичного розвитку, соціальної інтеграції, самоповаги та мотивації студентів, а також підвищення готовності викладачів до організації інклюзивних занять, що підтверджує ефективність адаптації зарубіжних моделей до умов українського ЗВО.

Перспективи подальших досліджень полягають в розширенні масштабів апробації програми у різних ЗВО України та розробку методичних рекомендацій для викладачів і тренерів з організації адаптивних спортивних програм.

References

1. Adaptyvnyi sport : navchalnyi posibnyk. (2023). [Adaptive sport: Textbook]. Lviv: LDUFK. https://www.ldufk.edu.ua/wp-content/uploads/2023/09/adaptyvnyj-sport.pdf
2. Kravchenko, T. P. (2025). Adaptyvnyi sport u systemi inkluzyvnoi osvity [Adaptive sport in the system of inclusive education]. Pedahohichna akademiia, 14. https://doi.org/10.5281/zenodo.14944073
3. Stepaniuk, O. V. (2025). Orhanizatsiino-metodychni zasady volonterskoi diialnosti v adaptyvnomu sporti [Organizational and methodological foundations of volunteer activity in adaptive sport] (kand. dys.). Kyiv: NUFVSU.
4. An, M., et al. (2023). A scoping review of adapted physical activity interventions for children and youth with disabilities. BMC Public Health, 23, 1127. https://doi.org/10.1186/s12889-023-XXXXX
5. Blankenburg, A. (2020). Adapted physical education and adapted sport in higher education [Master's thesis]. University of Tennessee. https://trace.tennessee.edu/utk_gradthes/6068
6. Case, L., Ross-Cypcar, S. M., Yun, J., & Logan, S. W. (2025). An evaluation of adapted physical activity/education cataloged course descriptions: Exploring content, disability frameworks, and course benefits. Journal of Postsecondary Education and Disability, 38(1), 397–413.
7. City University of New York. (2024). Adaptive & inclusive sports program [Electronic resource]. https://www.cuny.edu/
8. Fultz, C., Nussbaum, R., Schroth, S., Tuakli-Wosornu, Y., & Schroeder, A. (2024). Document analysis of adaptive sport opportunities at Division-1 universities in the United States. Disability and Health Journal, 17(4), 101646. https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2024.101646
9. Galati, P. (2025). Adaptive college athletics: The champion medals await those collegiate universities who compete [Adaptive college athletics]. Seton Hall University Student Scholarship. https://scholarship.shu.edu/student_scholarship/1582
10. Haegele, J. A., Wilson, W. J., Zhu, X., Bueche, J. J., Brady, E., & Li, C. (2021). Barriers and facilitators to inclusion in integrated physical education: Adapted physical educators' perspectives. European Physical Education Review, 27(2), 297–311. https://doi.org/10.1177/1356336X20944429
11. Legg, D., & Gilbert, K. (2022). Paralympic legacy and inclusive sport development in universities. International Journal of Sport Policy and Politics, 14(3), 401–417. https://doi.org/10.1080/19406940.2022.2045632
12. Oldörp, F., Mihajlovic, C., & Giese, M. (2025). Inclusion in and through disability sport? A scoping review using the examples of goalball and wheelchair basketball. JSAMS Plus, 5, 100096. https://doi.org/10.1016/j.jsampl.2025.100096
13. Shao, J., Cui, Z., & Bao, Y. (2025). Adaptive sports programs as catalysts for social inclusion and cognitive flexibility in inclusive physical education: The mediating roles of emotional resilience and empathy. BMC Psychology, 13, 770. https://doi.org/10.1186/s40359-025-03092-2
14. Stanojević, S., et al. (2023). Inclusive sport programs in European universities: A comparative analysis. European Journal of Physical Education and Sport Science, 9(4), 45–61.